

Науковий вісник Чернівецького університету імені
Юрія Федьковича: Історія. – № 1. – 2020. – С. 124–132
History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National
University. – № 1. – 2020. – pp. 124–132
DOI <https://doi.org/10.31861/hj2020.51.124-132>
hj.chnu.edu.ua

УДК 39(477.85./87=161.2'282Гуц)«187/191»

© Галина Мельничук* (Косів)

ТРАДИЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ І КУЛЬТУРА ГУЦУЛІВ: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ І ВІДРОДЖЕННЯ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)

Стаття присвячена традиційній гуцульській культурі, заняттям і традиціям, які зберігаються ще з давніх часів. Розглянуто популярні гуцульські фестивалі, зокрема етнофестивалі та проводи пастухів на полонину. З'ясовано, що вівчарство тісно пов'язано з виготовленням різноманітних сирних виробів, таких як бринза, вурда, коники, будз. Виявлено, що ліжникарство і писанкарство залишаються традиційними заняттями гуцулів; відродження гуцульського весілля та колядництва є важливими у збереженні народних традицій.

Ключові слова: гуцули, Гуцульщина, етнокультура, звичаї, обряди, традиції, народні промисли, вівчарство, ліжникарство, писанкарство.

Halyna Melnychuk (Kosiv)

TRADITIONAL OCCUPATIONS AND CULTURE OF HUTSULS: ISSUES OF PRESERVATION AND REVIVAL (LATE 20th AND EARLY 21st CENTURY)

Abstract. The article is dedicated to the issue of the development and revival of ethno cultural landscape of Hutsul area (Hutsulshchyna) and its unique peculiarities such as traditions, folk handicrafts, mode of life and culture. The author of the article proves that it is necessary to preserve material and spiritual culture, which enables local population, young generation in particular, not to forget its traditions and get extra material benefits.

It is stated, that sweeping development of communication causes transformation of consciousness and established values. While the society sympathizes with live antiquities, the inhabitants of the regions with traditional culture display great aspiration for modernization of their environment and mode of life in general. In spite of that, the population of Hutsulshchyna has preserved centuries-old traditional occupations, customs and rites.

Over the past decades, Hutsuls classify traditional pastoral professions of a herdsman (vivchar, bovhar), chieftain and deputy as the high priority ones. Processing of animal products, that is, bryndza (salty cheese with characteristic strong smell and taste), vurda- (whey cheese) and budz-making (smoked Hutsul cheese), cheese-horses and other kinds of traditional occupations of Hutsuls have been forming their mode of life and outlook for a long stretch of time.

Reduction of pastoral management negatively affected culture of Hutsuls, which has lost a great deal of its original ethnographic features: the trembita and pipe sounds, availability of quite a number of flocks

* к.і.н., доцент кафедри історії мистецтва та гуманітарних наук Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв.

PhD in History, Associate Professor, the Department of History of Art and Liberal Sciences, Kosiv Institute of Applied and Decorative Arts of Lviv National Academy of Arts.

orcid.org/0000-0003-2922-6559

E-mail: galyna_kv@ukr.net

of sheep and unique log cabins. Lishnyk-making and Easter egg-decoration play a prominent role among traditional handicrafts and then only in a few villages of the eastern part of the region.

Ethno-folklore festivals, master classes, engagement of youth in perception of the traditional Hutsul culture show ethno cultural activity of contemporary Hutsuls.

Keywords. *Hutsuls, Hutsulshchyna, ethno culture, customs, rites, traditions, folk handicrafts, pastoral industry, lishnyk-making and Easter egg-decoration.*

Постановка наукової проблеми. В умовах духовного відродження України поглиблюється природна зацікавленість багатовіковими звичаями і традиціями, національно-історичною тематикою в культурі, живописі й декоративно-ужитковому мистецтві. В цьому плані Карпатський регіон і його населення помітно вирізняється специфічними локальними рисами в культурі та домашніх промислах, на які вплинули різні чинники: історія пізнішого заселення, особливості гірського ландшафту і суворого клімату, відсутність родючих земель і певна природна ізольованість. Як ніколи раніше постала нагальна потреба переосмислення значення для гуцулів традиційних занять і культури та шляхів їх збереження й розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Культура і домашні промисли мешканців Гуцульщини були об'єктом досліджень впродовж декількох століть. Етнографи, історики та мандрівники у своїх працях описували географічні й кліматичні умови, особливості ведення господарства в гірських умовах та домашні промисли. У 40-х роках XIX ст. відомий етнограф Яків Головацький багато подорожував Карпатами і в результаті його досліджень з'явилися публікації про побут гуцулів, їхні звичаї, обряди, пісні. У своїх міркуваннях вчений переконливо доводить, що традиційна культура гуцулів має у своїй основі загальноукраїнські риси, хоч і мала певний вплив найближчих сусідів, що позначився на її локальних особливостях¹.

Наприкінці 80-х рр. XIX ст. побут, специфічний спосіб життя та народні ремесла карпатських гуцулів вивчали українські громадські діячі і вчені І.Вагилевич², І.Франко³, В.Гнатюк⁴, В.Шухевич⁵. Дослідження традицій виготовлення глиняних, різьбярських, килимових, ткацьких виробів містяться у працях Л.Вербицького⁶, Р.Кайндля⁷.

Оглядаючи масив новітньої дослідницької літератури, можна з певністю стверджувати, що переважна більшість наукових праць торкалася особливостей ведення господарства в гірських умовах та домашніх промислів кінця XIX – початку XX ст. В історіографії XX ст. розвиток окремих осередків традиційного народного мистецтва знайшов відображення у працях І.Пелипейка⁸, М.Гнатюка⁹, К.Сусак¹⁰ та ін. Економіці, торгівлі і народним промислам Гуцульщини присвячені монографії Ю.Гошка¹¹, В.Клапчука¹².

Мета статті. Проблема збереження та популяризації традиційної культури гуцулів потребує наукового дослідження. Виникла необхідність розглянути тенденції розвитку самотньої та унікальної етнокультури українців Гуцульщини, їхні традиції, звичаї, обряди, які на сьогодні мають великий попит серед пошанувачів української культури.

Виклад основного матеріалу. В 90-х рр. XX ст. традиційна модель життєдіяльності гуцулів зазнала значних змін. Суспільний прогрес негативно вплинув на народні цінності та культуру горян. Властиві гуцулам риси побутування і традиційної культури відносно краще збереглися на Косівщині, Верховинщині та Путильщині.

Одним з перспективних шляхів відтворення етнокультурного ландшафту Гуцульщини є різноманітні фестивалі, зокрема Міжнародний гуцульський фестиваль, Міжнародний фестиваль-ярмарок «Барви карпатського ліжника», «Черемош-фест» та ін.

Перший на Гуцульщині фестиваль автентичного та сучасного одягу із фольклорними елементами «Лудине-фест» проходить у місті Косів. На цьому дійстві відбуваються покази давнього одягу представниками гуцульських сіл, колекції одягу, молодіжні та дитячі дефіле одягу з фольклорними елементами, конкурс на кращий одяг у номінаціях «Газда і газдиня», «Легінь і дівка», «Князь і княгиня», «Гуцульська дівчора»¹³.

Подібні заходи відбуваються й у Косівському районі Івано-Франківської області. Зокрема, у с. Прокурава щорічно з 2006 р. проходить етнофестиваль «Зелені свята на Гуцульщині», а в м. Косові з 2002 р. – «Різдво в Карпатах». Вони також носять виразний характер популяризації місцевої календарної обрядовості.

Популярними на Гуцульщині залишаються дійства, присвячені «виходу на полонину», адже гуцули понад пів тисячі років випасають худобу. Як зазначають історики, у них виробився великий досвід в організації вигону та випасу худоби на полонинах. Гуцули уміли найраціональніше розмістити полонинське господарство – стоїще, що поєднувало різні за функцією будівлі: господарські («стая», «кошара», «струнка» та ін.), житлові («колиба», «застайок», «зимарка»), а також загороди («ломи», «вориння», «плоти»). Полонинські пастухи виробили способи оберігання худоби на полонинах від диких звірів та хвороб за допомогою практичних і магічних засобів¹⁴.

З цієї нагоди щорічно проводиться традиційне гуцульське свято «Полонинське літо» у Верховинському (Івано-Франківська обл.) і Путильському (Чернівецька обл.) районах з метою вшанування «полонинників». Дійство спрямоване на відродження вівчарського господарства та проводів на високогірні полонини. Упродовж фестивального дня на зеленій полонині діють виставки-продажі унікальних гуцульських виробів, старовинна гуцульська кухня, відбуваються різноманітні конкурси та колоритні гуцульські забави¹⁵.

Вівчарство, яке ще називають «чистим» тваринництвом, з огляду на кормову базу й екологічний стан регіону, є найраціональнішою спеціалізацією. Вівці, які на випасі поїдають понад 300 видів трав і чагарників (на відміну від великої рогатої худоби, для якої придатними є лише 70 видів складників), мають на Гуцульщині значно більшу кормову базу. До того ж вівці можуть пастися і в неприступних для ВРХ місцях, а також менше руйнують тонкий шар ґрунту на крутосхилах¹⁶.

Місцеві вівці, яких розводили гуцули до 50-х років ХХ століття, були максимально адаптованими до карпатських умов. «Волоські» вівці, як їх ще називали через походження, мали неоднорідну вовну, основною частиною якої була довга товста ость. Четверту частину від об'єму вовни гуцульської вівці займав короткий пух. Така структура вовни була оптимально пристосована до вологого прохолодного клімату карпатського середньо- і високогір'я, оскільки зігрівала тварину і залишалась сухою (вода швидко стікала з довгої ості). За радянської доби було прийнято рішення «поліпшити» вовну карпатської вівці шляхом схрещування місцевих маток з баранами цигайської породи, яких завозили з півдня України. Однак експеримент не мав успіху, оскільки однорідне руно нової породи овець під час полонинського випасу затримувало воду, через що тварини хворіли і гинули. А однорідна технологічна вовна, придатна для промисловості, виявилась непридатною для ліжникарства – вона «вилазила» з ліжників¹⁷.

Проводи гуцульських пастухів на віддалені гірські пасовища – полонини для випасу худоби є дуже великим святом. Свято склалося на основі давніх традицій жителів Карпат (гуцулів, бойків), згідно з якими вигін худоби на літування проводився урочисто, з магічними обрядами, піснями й танцями. Метою було очистити свійських тварин від усього злого, а те зло примусити увійти в якийсь сторонній предмет. Використовували різні засоби очищення: вогонь, свячену воду, молитви, замовляння, биття тварин гілкою свяченої верби тощо. Вихід на полонину відбувається в травні і триває до вересня. На полонині умови життя у пастухів важкі: у високогір'ї дуже часті холоди, два дні з трьох – дощові, а іноді серед літа може випасти сніг. Життя гуцульських пастухів характеризують три речі – це трембіта, бринза і ватра. Ватажок під полонинські наспіви запалює вогонь – ватру, а молоді пастухи в цей час танцюють чоловічий гуцульський ритуальний танець «Аркан» з маленькими топірцями в руках. Всіх бажаючих вівчарі пригощають вурдою і будзом. На завершення проводів влаштовують святковий концерт¹⁸.

Під час літування на полонинах зародилось багато пастуших звичаїв, своєрідних обрядів та вірувань, які разом узяті дали оригінальну пастушу культуру гуцулів.

У чабанів існують свої забобони: пастух, який вперше виганяє отару на пасовисько, мусить взяти із собою замкнений замок, щоб паща звірів була замкнена цілий рік. Також впродовж того дня він не має права нічого їсти, щоб вовки не викрадали тварин. Цей звичай деякі дослідники пояснюють тим, що гуцули таким постом намагаються догодити Богам. Виходячи з отарою на полонини, пастухи повинні також розпалити так званий живий вогонь: полум'я добувають тертям двох шматків м'якого дерева. Ватру мусять підтримувати весь час, поки перебувають на полонині. Взагалі ставлення до вогню у горян особливо трепетне, прикмет та забобонів, що стосуються вогню, у них чимало. Скажімо, гуцули вірять, що коли дитині подати хліб над вогнем, вона обов'язково виросте злодієм. А якщо хто плюне у вогонь, у того на язиці утвориться міхур. Гріхом також

вважається кинути у вогонь волосся. Коли вогонь у печі сильно тріщить, гуцул скаже, що до хати прийде розгнівана людина¹⁹.

Сьогодні, для відродження українського вівчарства, розроблено проєкт, який включений до Державної програми розвитку регіону Українських Карпат на 2020-2022 рр. Його ініціатором і розробником є фермер-вівчар з Прикарпаття В. Стефурак. Загальна сума його фінансування – 43 млн грн, з державного бюджету – 31 млн грн. Проєкт передбачає створення Центру відродження вівчарства в чотирьох областях Карпатського регіону: Івано-Франківській, Закарпатській, Львівській і Чернівецькій. Центр має постійно займатися покращенням, адаптацією та акліматизацією кращих порід овець. Також він має сприяти виготовленню м'ясних, сирних та інших виробів з продуктів вівчарства; прийому і переробці шерсті та шкіри²⁰.

Тісно пов'язаним з вівчарством є виготовлення сирних коників, яке найбільш поширене в гуцульському селі Брустури, та яке називають столицею сирних коників. За гуцульською традицією, їх ліпили чоловіки на полонинах і такі дарунки приносили дітям. Свіжі, смачні, милі сирні коники колись для малят були забавкою. Для ліплення сирних коників спеціально готується сир із додаванням «глега» – шлунка молодого теляти. Традиційно гуцули приносять їх освячувати на Паску у великодньому кошику, ними прикрашають весільні столи, а ще сирних коників діти отримують у подарунок на Святого Миколая. Сьогодні це не просто відродження давньої традиції, але й можливість заробітку для гуцулів, які вірять, що сирні коники приносять у дім добро²¹.

Сир, бринза, вурда, будз – це головні різновиди гуцульського сиру. Відрізняються вони за кольором, смаком, структурою і технологією приготування. Спершу молоко скисає, його проварюють, утворюються згустки сиру, їх виймають руками, зліплюючи в кулі завбільшки з баранячу голову, вивішують, щоб процідився і спресувався. Сир дрібно перетирають з сіллю і зберігають у дерев'яних кадках – це вже бриндза²².

За весь час технологія її виготовлення практично не змінилася: бринзу так само роблять на полонинах (не нижче 700 метрів над рівнем моря) за старовинною технологією, з використанням дерев'яного посуду – все, як робили предки.

З грудня 2019 р. гуцульська овеча бринза зареєстрована першим українським продуктом із географічним зазначенням. Тільки члени Асоціації виробників карпатських високогірних сирів, продукція яких відповідно сертифікована, мають право називати її гуцульською овечою бринзою. А їхній продукт відтепер захищений міжнародним законодавством²³.

Ще одним традиційним заняттям гуцулів, яке тісно пов'язане з вівчарством, залишається художнє ткацтво, зокрема такий його вид, як ліжникарство. Ліжникарство Гуцульщини, на відміну від інших регіонів України (Поділля, Полісся, Слобожанщини), де воно зникло ще до кінця XIX століття, маючи в цій частині Карпат благодатну мистецьку і сировинну базу, збереглося до цього часу. Цей декоративно-ужитковий виріб, який постійно вдосконалюють гуцульські майстрині, тепер поширюється і на захід від Карпат²⁴.

Ліжники – це ткані вироби з овечої вовни, зазвичай із візерунком, які мають пухнастий ворс з одного або двох боків. Їх ще називають гуцульськими ковдрами, оскільки ними широко користуються в повсякденному житті: ними накривають ліжка, лави, вкриваються взимку. Перші вироби відрізнялися від сучасних. Вони були переважно однотонні – сірі, білі, чорні або у смуги.

Перша згадка про ліжники вказує на 1515 рік: уже тоді у Делятині, що під Яремче, був «вальник» – те, що сьогодні має назву «валило». Є також відомості, що у XVI столітті на Прикарпатті виготовляли ліжники, які потім обмінювали на інші товари. Наприклад, за гарний ліжник можна було виміняти корову чи навіть двох – це свідчить про надзвичайно високу цінність ліжника, адже корова завжди була мірилом добробуту селянської родини. У 1869 році польський етнограф В. Поль описав побут гуцулів: «Про багатство гуцула свідчить кількість ліжників, порозвішуваних на жердці біля ліжка»²⁵.

Зміни у створенні ліжників почалися у 20-х роках XX ст. Саме тоді один сільський вчитель одружився на місцевій дівчині, і вони разом розробили проєкт виробництва, який використовується і дотепер. Вони вдосконалили верстат і техніку ткацтва, що дало змогу виготовляти кольорові ліжники. Найпопулярнішими кольорами тоді були зелений, червоний і вишневий. Так почалося масове виготовлення ліжників, і світ став дізнаватись про мистецтво ліжникарства. Уже в 30-х

роках минулого століття ліжники були на виставках за кордоном, зокрема в Америці та Польщі. За радянських часів на виробничих комбінатах ткали ліжники зі складними візерунками. Щороку жінки малювали візерунки, з них вибирали чотири-п'ять найкращих і роздавали майстриням.

Сьогодні все менше людей займаються їх виготовленням. В Яворові працюють близько 60 майстринь, які постійно виготовляють ліжники для продажу. Ліжникарство є сімейною справою не лише тому, що передається з покоління в покоління, а ще й тому, що заняття є для кожного члена сім'ї. Мала кількість майстрів зумовлена кількома факторами. По-перше, молоді люди не дуже хочуть займатися фізично тяжкою працею, яка не приносить бажаного їм прибутку. По-друге, з 2008 р. через повінь зменшилась кількість валил (валило – велика дерев'яна діжка, звужена донизу, в яку спадає з величезною силою потік води, завдяки чому утворюється вир, у якому «валяються» ліжники) на річці, які використовують під час виготовлення ліжників. Через великі черги процес сповільнювався, а деякі майстри кидали свою справу.

Користуються великим попитом ліжники з простим орнаментом, наприклад, поперечносмугасті триколірні. Мистецтво ліжникарства приваблює не лише українців, а й туристів з багатьох країн. З 2003 р. у Яворові проходить пленер, на якому митці діляться своїм творчим баченням і доробками, проводять майстер-класи з традиційного ліжникарства, міксують техніки, матеріали, тим самим відкриваючи щось нове. Також відбувається Міжнародний фестиваль-ярмарок «Барви карпатського ліжника»²⁶.

На Буковині Український культурний фонд з 2018 р. реалізовує проєкт «Відродження буковинського ліжникарства», який передбачає ґрунтовне дослідження ліжника та його особливостей на Путильщині. Його реалізація дозволить відродити технологію традиційного гуцульського ремесла з візерунками та колористикою Буковинського краю²⁷.

Невід'ємною складовою традиційної культури гуцулів є писання писанок. Саме на Гуцульщині впродовж багатьох століть безперервно зберігали мистецькі й етнографічні традиції, пов'язані з писанням писанок, а також з великодніми обрядами, під час яких використовували писанки. Головним осередком поширення писанкарства є село Космач Косівського району Івано-Франківської області, де проживає найбільше династій писанкарів і окремих майстрів. Писанки пишуть і в багатьох селах Путильського та Вижницького районів Чернівецької області та в Рахівському районі Закарпатської області.

Традиція гуцульської писанки ввійшла до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Загалом у переліку представлено 14 елементів. Писанки Гуцульщини склали основу колекції Коломийського музею писанкового розпису, відкритого в 1987 р. як філія Національного музею. Поява цього музею мала і має величезне значення для збереження та відродження писанкової традиції у всій Україні. Писанковий музей у Коломиї дав поштовх відродженню писанкарства, організації тематичних конференцій, фестивалів та з'їздів писанкарів, створенні школи писанкарства, проведенні майстер-класів, появі наукових публікацій та видань. Із часу створення в музеї діє школа писанкарства, впродовж року відбуваються майстер-класи, де науковці музею та відомі писанкарі вчать писати писанки; тут відбуваються презентації тематичної літератури та зустрічі з майстрами²⁸.

Важливим у збереженні народних традицій є відродження гуцульського весілля, що розпочалося в 90-х рр. ХХ ст. Гуцульське весілля є справжнім автентичним дійством: адже якщо в містах наречені обирають весільну сукню у модних бутиках та у відомих модельєрів, то в гуцульських селах молода часто шукає вбрання у бабусиній скрині. Весілля – це народні троїсті музики, традиційна музика, барвінкові пісні, коли виводять молоду до шлюбу, коли її зустрічають біля церкви і обсипають пшеницею, цукерками, частують калачем і медом. До церкви молоді йдуть лише у традиційному гуцульському одязі. Переодягання дівчини може тривати до 4-х годин. Одяг «князя» і «княгині», як називають молодих на Гуцульщині, – це насамперед вишиванки, яким іноді по 300 років, та головні убори, які виготовляють уже сучасні майстри.

Головний убір пана молодого – це крисаня, яку прикрашають пір'ям. Тут є китиця, вінок. Виготовляють її з бляхи і прикрашають позлітками, монетами, все по-давньому. Голову княгині може одягнути лише майстер. Будь-хто не може, адже вага прикрас на голові молоді, де заплітки, стрічки, поплітки, австрійські гудзички, може сягати до 4-х кілограмів. Не менш важливою у костюмі молоді є силанка з бісеру. На Гуцульщині її вважають оберегом і підбирають до вишитої сорочки²⁹.

Особливістю гуцульського весілля є коні. На них до церкви на вінчання їде цілий весільний уряд. Зі страв готують гуцульські голубці з картоплею, вареною у мундирах, білий борщ із копчених ребер, банош, кулешу, кишку, білі гриби, гусянку, росільницю.

На Гуцульщині майже у кожному селі місцеві фольклорно-етнографічні колективи проводять фестини з циклу традиційних дійств новорічно-різдвяних свят регіону, починаючи від Святого вечора і завершуючи Водохрестям. Такі етнографічні дійства привертають увагу туристів. Свідченням цього є значна завантаженість відпочинкового сектору краю та відповідне надання різного роду туристичних послуг.

Гуцули Верховинщини зуміли в особливий спосіб, з покоління в покоління, згармонізувати народні обряди з вченням Церкви і відчуттям, переживанням душі народу. Наприклад, колядники під час свят перебувають на особливому статусі відповідальності і вшанування, адже символізують самих апостолів Христових, учнів апостолів та всіх праведників, що проповідують Христа. Колядники одягаються в народний стрій, мають з собою роги-сурми і трембіти, голосом яких і дзвіночками звіщають усім добру новину, пробуджують душі християнські від сну гріховного. Щоб показати велич колядницьких обрядів на Гуцульщині, у Верховині проводиться районне свято «Гуцульська коляда». Збираються колядницькі партії з більшості сіл району. Вони показують у повній величі і красі це Різдвяне дійство, яке благословляють священники, вітають представники влади³⁰.

На Верховинщині колядують так звані новотвори: люди складають не коляду, а «плеси» на теперішні події. Як зазначає керівник колядницької партії с. Криворівня В. Зеленчук, «гуцул не побоявся дати Христові в руки трембіту. А чого було боятися? Христос зробив для людей усьо, то невже він не міг затрембітати гуцулам? Христові гуцул вручив золоту трембіту. Це дуже делікатні речі, а самі давні коляди – сакральна річ! У них закладено високу моральність»³¹.

Сьогодні в колядницьких партіях Верховинщини є не лише газди, а й парубки і навіть малі діти. Майже в кожній гуцульській партії нині колядують школярі. Головними атрибутами гуцульської коляди є топірець, трембіта та коло.

Висновки. Знайомлячись із гуцульськими традиціями колядування, весільних обрядів, випасання овець, виготовлення різноманітних сирних виробів, бачимо, що вони відіграють передусім велику суспільну роль. Завдяки саме соціалізуючій, комунікативній і естетичній функціям, до наших днів збереглися коляда, колядницькі партії й щедрівки.

Водночас завдяки плідній пошуковій роботі сучасних науковців відтворюються надбання самотньої етнокультури Гуцульського краю, що сприяє збереженню українських традицій, звичаїв та обрядів, самоусвідомленню регіональних складових єдиної України.

Серед основних причин, що сприяють збереженню притаманного гуцулам етнокультурного середовища та самотності, є внутрішнє гірське розташування, традиційна структура господарювання, замкненість шлюбів (90%) і відсутність міст.

Незважаючи на об'єктивні зміни у всіх видах життєдіяльності, наприкінці ХХ ст. – на поч. ХХІ ст. гуцульський субетнос ще не втратив свої культурно-етнографічні риси. Збереження цих рис у сучасних умовах, як і пристосування гуцулів до нових суспільних реалій, є складною соціально-культурною проблемою цього регіону України. Для відродження та збереження етнокультурних традицій Гуцульщини перш за все необхідно підвищити етнографічний потенціал, активізувати роботу щодо створення нових етнотуристичних маршрутів. Крім цього, важливим є інтенсифікація діяльності діючих етнографічних центрів шляхом підтримки їх з боку держави та міжнародних структур, створення нових перспективних культурних центрів та умов для розвитку автентичної гуцульської культури.

¹ Я. Головацкий, *Народные песни Галицкой и Угорской Руси* [Folk Songs of Galich and Hungarian Rus], Москва, 1878, Ч.І, С.685–712.

² И. Вагилевич, *Гуцулы, обитатели восточной отрасли Карпатских гор* [Hutsuls, the Dwellers of the Eastern Sector of the Carpathian Mountains], Санкт-Петербург, 1855, Т.2, С.17–56.

³ І. Франко, *Вибрані твори: в 3 т.* [Selected Works], Дрогобич 2005, Т. 2, 712 с.

- ⁴ В.Гнатюк, *Ткацтво у Східній Галичині/Матер. до українсько-руської етнології* [Weaving in Eastern Halychyna/ Materials for Ukrainian-Russian ethnology], Львів, 1900, Т. 3, С.12-26.
- ⁵ В.Шухевич, *Гуцульщина. Перша і друга частини. Репринтне видання* [Hutsulshchyna. First and second parts. Reprinted edition], in «Гуцульщина», 1997, 352 с.
- ⁶ Л.Вербицький, *Взори промислу домашнього. Вишивка селян на Русі* [Home Handicraft Patterns. Embroidery of the Villagers in Rus], Львів, 1887, Т. 3, С. 141.
- ⁷ R. Kaindl., *Pasterstwo I wierzenia pasterskie u Huculów* [Sheepherding and Pastoral Beliefs of Hutsuls], Lud.–Lwów, 1896? Т. 2, S. 201-210.
- ⁸ І.Пелипейко, *Містечко над Рибницею* [The Town on the Rybnutsia River], Косів, 2004, С. 56-52.
- ⁹ М.Гнатюк, *Красою гір натхненні: Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.)* [Inspired by the Beauty of the Mountains: Folk Art of Hutsulshchyna and Pokuttia (late 19th and early 21st century)], Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ, 2010, 322 с.
- ¹⁰ Р.Шагало, *Мистецька освіта в Україні середини ХІХ – середини ХХ ст.: структурування, методологія, художні позиції* [Art Education in Ukraine of the middle of the 19th and middle of the 20th century], Львів, 2005, 528 с., 742 іл.
- ¹¹ Ю.Гошко, *Промисли й торгівля в Українських Карпатах ХV-ХІХ* [Handicrafts and Trade in the Ukrainian Carpathians 15-19], Київ, 1991, 97 с.
- ¹² В. Клапчук, *Гуцульщина та гуцули: економіка і народні промисли (друга половина ХІХ-перша третина ХХ ст.)* [Hutsulshchyna and Hutsuls: Economics and Folk Handicrafts (second half of the 19th and first third of the 20th century)], Львів, Івано-Франківськ, 2009., 508 с.
- ¹³ *Про фест* [About the Festival] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// ludyne.if.ua/about/](http://ludyne.if.ua/about/) (дата звернення 22.02.2019)
- ¹⁴ М.Лаврук, *Гуцули Українських Карпат (етногеографічне дослідження)* [Hutsuls of the Ukrainian Carpathians (ethnographic research)], Львів, Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005, С. 288.
- ¹⁵ *Фестиваль Полонинське літо* [Polonyna Summer Festival] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://verkhovyna.life/events/category/summer/32/view> (дата звернення 18.03.2020)
- ¹⁶ В.Гуменюк, *Золоте руно* [The Golden Fleece], in Гуцульський календар, 2002, С. 94.
- ¹⁷ В.Гуменюк, *Золоте руно* [The Golden Fleece], С. 95.
- ¹⁸ *Традиції* [Traditions] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://hotel-fomich.com.ua/ua/traditsii-karpatskih-zhitelej/> (дата звернення 02.10.2020)
- ¹⁹ *У що вірили гуцули: звичаї, традиції та вірування* [What Hutsuls Believed in: Customs, Traditions and Beliefs] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://dzerkalo.media/news/u-scho-virili-gutsuli-zvichai-traditsii-ta-viruvannya> (дата звернення 15.02.2020)
- ²⁰ *Вівчарство в горах треба відродити* [Mountain Sheepherding should be Revived] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://decentralization.gov.ua/news/11571> (дата звернення 14 .02.2020)
- ²¹ Г. Терещук, М. Павлюк, *Сирні коники – давня гуцульська традиція стала популярною* [Cheese-horses. The Old Hutsul Tradition Became Popular] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://www.radiosvoboda.org/a/video/28923191.html> (дата звернення 15.02.2020)
- ²² В. Копча, *Проводи на полонину: Як у Карпатах зберігають колоритні традиції вівчарства* [Polonyna Farewell Ceremony: How they Preserve Vivid Sheepherding Traditions] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zak.depo.ua/ukr/zak/provodi-na-poloninu-yak-u-karpatah-zberigayut-koloritni-tradiciyi-vivcharstva-20180505769502> (дата звернення 17.02.2020)
- ²³ *Гуцульська бриндзя: нова ера стародавньої традиції* [Hutsul Bryndza: New Epoch of the Time-honoured Tradition] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://tourinform.org.ua/gutsulska-bryndzya-nova-era-starodavnoyi-tradytsiyi/> (дата звернення 15.02.2020)
- ²⁴ В.Гуменюк, *Золоте руно* [The Golden Fleece], С. 42
- ²⁵ *Як вони це роблять? Історія та технологія виготовлення ліжників на Гуцульщині* [How do they Make it? History and Technology of Lizhnyk-making in Hutsulshchyna] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://www.radiosvoboda.org/a/video/28923191.html> // <https://official-online.com/lifestyle-2/style-life/unique-hutsul-blankets/> (дата звернення 16.02.2020)
- ²⁶ *Карпатський ліжник – винахід гуцулів* [Carpathian Lizhnyk — Hutsuls’ Invention] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://ukrainer.net/kylymarstvo/> (дата звернення 13.02.2020)
- ²⁷ А. Колісник, *Як буковинці відроджують ліжникарство* [How Bukovynians Revive Lizhnyk-making] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://shpalta.media/2018/09/28/yak-bukovinci-vidrodzhuyut-lizhnikarstvo/> (дата звернення 14.02.2020)

²⁸ Унікальність гуцульської писанки визнано на державному рівні [Unicity of Hutsul Pysanka is Recognized at the State Level] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://dzerkalo.media/news/unikalnist-gutsulskoi-pisanki-viznano-na-derjavnomu-rivni> (дата звернення 19.02.2020)

²⁹ І. Дружук, *Гуцульське весілля: мода і традиції* [Hutsul Wedding: Fashion and Traditions] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2539618-guculske-vesilla-moda-i-tradicii.htm> (дата звернення 20.02.2020)

³⁰ Д. Ватаманюк, *Різдвяне свято «Гуцульська коляда»* [Hutsul Koliada Christmas Holiday], Верховинські вісті, 2004, 16 січня, № 3, С. 6.

³¹ Л. Салій, *Коляда – то давня гуцульська молитва* [], Літературно-художній часопис «Річ», 11 лютого 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://risu.org.ua/ua/index/monitoring/kaleido_digest/74689/9 дата звернення 12.03.2020)

References

1. I.Druzuk, Hutsulske vesillia: moda i tradytsii [Hutsul Wedding: Fashion and Traditions] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2539618-guculske-vesilla-moda-i-tradicii.htm> (дата звернення 20.02.2020)
2. *Festyval Polonynske lito* [Polonyna Summer Festival] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://verkhovyna.life/events/category/summer/32/view> (дата звернення 18.03.2020)
3. I.Franko, *Vybrani tvory: v 3 t.* [Selected Works], Дрогобич, 2005, Т. 2, 712 с.
4. Ya.Golovatskiy, *Narodnye pesni Galitskoy i Ugorskoy Rusi* [Folk Songs of Galich and Hungarian Rus], Москва, 1878, Ч.І, С.685–712.
5. М.Натиук, *Krasoiu hir natkhnenni: Narodne mystetstvo Hutsulshchyny i Pokuttia (kinets KhKh – pochatok KhKhI st.)* [Inspired by the Beauty of the Mountains: Folk Art of Hutsulshchyna and Pokuttia (late 19th and early 21st century)], Івано-Франківськ : Вид-во ПНУ, 2010, 322 с.
6. М.Натиук, *Tkatstvo u Skhidnii Halychyni/Mater. do ukrainsko-ruskoj etnologii* [Weaving in Eastern Halychyna/ Materials for Ukrainian-Russian ethnology], Львів, 1900, Т. 3, С.12-26.
7. Yu.Hoshko, *Promysly y torhivlia v Ukrainskykh Karpatakh XV-XIX* [Handicrafts and Trade in the Ukrainian Carpathians 15-19], Київ, 1991, 97 с.
8. V.Humeniuk, *Zolote runo* [The Golden Fleece], in *Гуцульський календар*, 2002, С. 94-96.
9. *Hutsulska bryndzia: nova era starodavnoi tradytsii* [Hutsul Bryndza: New Epoch of the Time-honoured Tradition] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://tourinform.org.ua/gutsulska-bryndzya-nova-era-starodavnoi-tradytsiyi/> (дата звернення 15.02.2020)
10. R.Kaindl, *Pasterstwo I wierzenia pasterskie u Huculów, Пастирство і пастирські вірування у гуцулів* [Sheepherding and Pastoral Beliefs of Hutsuls] Lud.–Lwów, 1896, Т. 2, S. 201-210.
11. *Karpatskyi lizhnyk – vynakhid hutsuliv* [Carpathian Lizhnyk — Hutsuls' Invention] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://ukrainer.net/kylymarstvo/> (дата звернення 13.02.2020)
12. V.Klapchuk, *Hutsulshchyna ta hutsuly: ekonomika i narodni promysly (druha polovyna KhKh–persha tretyna KhKhI st.)* [Hutsulshchyna and Hutsuls: Economics and Folk Handicrafts (second half of the 19th and first third of the 20th century)], Львів, Івано-Франківськ, 2009, 508 с.
13. А.Колісник, *Yak bukovyntsi vidrodzhuiut lizhnykarstvo* [How Bukovynians Revive Lizhnyk-making] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://shpalta.media/2018/09/28/yak-bukovinci-vidrodzhuyut-lizhnykarstvo/> (дата звернення 14.02.2020)
14. V.Kopcha, *Provody na polonynu: Yak u Karpatakh zberihaiut kolorytni tradytsii vivcharstva* [Polonyna Farewell Ceremony: How they Preserve Vivid Sheepherding Traditions] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zak.depo.ua/ukr/zak/provodi-na-polonynu-yak-u-karpatah-zberigayut-koloritni-tradicii-vivcharstva-20180505769502> (дата звернення 17.02.2020)
15. М.Лаврук, *Hutsuly Ukrainskykh Karpat (etnoheohraficne doslidzhennia)* [Hutsuls of the Ukrainian Carpathians (ethnographic research)], Львів, 2005, С. 288.
16. I.Pelypeiko, *Mistechko nad Rybnytseiu* [The Town on the Rybnytsia River], Косів, 2004, С. 56-52.
17. *Pro fest* [About the Festival] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ludyne.if.ua/about/> (дата звернення 22.02.2019)
18. R.Shmahalo, *Mystetska osvita v Ukraini seredyny XIX – seredyny XX st.: strukturuvannia, metodolohiia, khudozhni pozytsii* [Art Education in Ukraine of the middle of the 19th and middle of the 20th century], Львів, 2005, 528 с., 742 іл.

19. Y. Shukhevych, Hutsulshchyna. Persha i druha chastyny. Repryntne vydannia [Hutsulshchyna. First and second parts. Reprinted edition], in «Гуцульщина», 1997, 352 с.
20. H. Tereshchuk, M. Pavliuk, Syrni konuky – davnia hutsulska tradytsiia stala populiarnoiu [Cheese-horses. The Old Hutsul Tradition Became Popular] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://www.radiosvoboda.org/a/video/28923191.html> (дата звернення 15.02.2020)
21. *Tradytsii* [Traditions] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://hotel-fomich.com.ua/ua/traditsii-karpatskih-zhitelej/> (дата звернення 02.10.2020) *U shcho viryly hutsuly: zvychai, tradytsii ta viruvannia* [What Hutsuls Believed in: Customs, Traditions and Beliefs] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://dzerkalo.media/news/u-scho-virili-gutsuli-zvichai-traditsii-ta-viruvannya> (дата звернення 15.02.2020)
22. *Unikalnist hutsulskoi pysanky vyznano na derzhavnomu rivni* [Unicity of Hutsul Pysanka is Recognized at the State Level] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://dzerkalo.media/news/unikalnist-gutsulskoi-pisanky-viznano-na-derjavnomu-rivni> (дата звернення 19.02.2020)
23. I. Vagilevich, Gutsulyi, obitateli vostochnoy otrasli Karpatskih gor [Hutsuls, the Dwellers of the Eastern Sector of the Carpathian Mountains], Санкт-Петербург, 1855, Т.2, С.17–56.
24. D. Vatamaniuk, Rizdviane sviato «Hutsulska koliada» [*Hutsul Koliada* Christmas Holiday], Верховинські вісті, 2004, 16 січня, № 3, С. 6.
25. L. Verbytskyi, Vzory promyslu domashnoho. Vyshyvka selian na Rusi [Home Handicraft Patterns. Embroidery of the Villagers in Rus], Львів, 1887, Т. 3, С. 141.
26. *Vivcharstvo v horakh treba vidrodyty* [Mountain Sheepherding should be Revived] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://decentralization.gov.ua/news/11571> (дата звернення 14 .02.2020)
27. *Yak vony tse robliat? Istoriiia ta tekhnolohiia vyhotovlennia lizhnykiv na Hutsulshchyni* [How do they Make it? History and Technology of Lizhnyk-making in Hutsulshchyna] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <https://www.radiosvoboda.org/a/video/28923191.html> // <https://official-online.com/lifestyle-2/style-life/unique-hutsul-blankets/> (дата звернення 16.02.2020)